

İnci Dirim

"Kaplan gül yiyor"--"Musik im Dschungel"

ELA: İlköğretim Döneminde Türkçe-Almanca İki Dilli Yetişen Öğrencilerin Yazma Becerilerinin Analiz Yöntemi¹

Romanelli / de Beer 1995

İki veya daha fazla dille büyüyen çocuklar, bu dillerde hayal gücü, yaratıcılık ve ifade becerileri geliştirirler. Bu beceriler, okur-yazarlığın erken biçimleri olarak anlaşılabilir. Bir yandan, yazınsallık, çocukların kendilerini ifade edebilmeleri için kullanabildikleri dilsel araçlarının tümü olarak görülebilir. Öte yandan, yazınsallık "edebîlik" yolunda atılan bir adım olarak da anlaşılabilir. "ELA - Erfassung früher türkischer deutscher Literalität" dil analiz yöntemi bu bağlantıyı dikkate almaktadır. Amaç, çocukların Türkçe ve Almanca yazım örneklerinde hangi edebi becerilerin ortaya çıktığını ve bunların gelişimsel potansiyel olarak nasıl yorumlanabileceğini belirlemektir. Ayrıca bu yöntem, çocukların her iki dilde de metin yazma becerilerini desteklemek için yararlanılabilecek analizlerin yapılmasını mümkün kılmaktadır.

ELA dil analizi yöntemi, betimsel bir yaklaşım olarak sınıflandırılabilir; bu yöntem Hans H. Reich'in (1939-2019) çocukların dilsel bilgi ve becerilerini tanılama anlayışı doğrultusunda geliştirilmiştir. Burada önemli olan, çocukların yazım örneklerinin, onların yazım becerilerini geliştirmede kullanılabilecek bir kaynak olarak ele alınmasıdır. ELA'nın geliştirilmesinde, sıkça kullanılan HAVAS-5 dil becerilerini tanılama yöntemi (Reich/Roth 2004) örnek olarak kullanılmıştır; ancak ELA, HAVAS 5'ten farklı olarak genel dil veya eğitim dili yeterliliklerini teşhis etmekten çok, yaratıcı ve edebi ifade olanaklarını tanılamakla ilgilidir.

ELA, yazım örnekleri analizi açısından aşağıda belirtilen tanısallık özellikleri içermektedir:

- **Edebîlik anlayışı:** Ela, Riedner ve Dobstadt'ın (2016) edebîlik kavramına dayanmaktadır. Bu kavrama göre, diller sürekli akış halinde ve değişim içindedir; yazılı veya sözlü ifade düzeyinde bile diller arasında kesin bir sınır çizilemez. Bu nedenle ELA, yazım örneklerinin değerlendirilmesinde "tam cümle" gibi standart dil normlarını değil, dilsel tasarım olanaklarının tamamını göz önünde bulundurur. Bu, örneğin bir çocuğun bir yazı örneğinde sadece birkaç sözcük kullanmış olması ve bu sözcükleri belirli bir şekilde düzenlemiş olmasının, daha uzun ve tutarlı bir metin yazması kadar ilginç olabileceği anlamına gelir.
- **"Dillilik" kavramına ve dillerin birbirleriyle teması olgusuna yönelim:** ELA, iki dillilik ve çok dillilik durumunda dillerin birbirleriyle teması içinde olmasından dolayı birbirleriyle kaynaştığını ve bundan dolayı dilleri (keskin bir ayrımla) ayırmak istemenin her zaman mantıklı olmadığını varsayar (bkz. Dorostkar 2014). Bu, çocukların dillerinin birbirlerini etkilemesinden ötürü normal olarak kabul edilmesi gereken yeni hibrit sözcükler ve ifadeler geliştirdikleri anlamına gelir. Aynı zamanda, öğrencilerin dilleri birbirinden ayırt edebilmelerini sağlamak için özen gösterilmelidir, bu da yazım örneklerinin analizini takip edecek eğitimin görevi olacaktır. Genel olarak, şimdiye kadar yapılan araştırmalar hangi dil fenomenlerinin yeni yaratımlar olarak anlaşılabilirliği ve hangilerinin dil edinimi fenomeni

¹ ELA dil analiz yöntemi 2020-2021 yıllarında Viyana Üniversitesi'nde Freudenberg Vakfı (<https://www.freudenbergstiftung.de/de/>) tarafından finanse edilen bir araştırma projesi çerçevesinde Hamburg Üniversitesi ile işbirliğiyle geliştirilmiştir. Proje yöneticileri, Prof. İnci Dirim (Viyana Üniversitesi) ve Prof. Drorit Lengyel (Hamburg Üniversitesi)'dir. Projeye araştırmacı olarak Berrak Atmaca (Viyana Üniversitesi), Özlem Demir (Viyana Üniversitesi), M. Onur Şentepe (Viyana Üniversitesi) ve Aybike Savaş (Hamburg Üniversitesi) katılmıştır.

olarak görülmesi gerektiği konusunda çok az bilgi sağlamaktadır. ELA bu alanda ilk tanışıl adımı atmaktadır.

- **Dilsel varyasyonun analizi:** Dillerin birbirleriyle temas halinde olmalarından dolayı ortaya çıkan fenomenlerin ötesinde, iki dilli ve çok dilli olarak büyüyen çocuklar, her iki dilde lehçe, sosyolekt, standart dil ve başka dil kullanım biçimlerini öğrenmekte ve bunları yazım örneklerinde kullanabilmektedir. ELA, bu olguları kaydetme ve sınıflandırma olanağı sunar. Bu dilsel varyasyon, ELA çerçevesinde yaratıcı bir edebi dilin geliştirilmesi için bir kaynak olarak anlaşılmaktadır.
- **"Etkinlik" kavramına yönelim:** ELA yöntemi, yetkinlik yerine etkinlik fikrine odaklanır, çünkü yazım örnekleri çocukların yaratıcılıklarının sadece anlık bir görüntüsünü yansıtmaktadır. Etkinlik anlayışı, konuşma analizi paradigmasından alınmıştır (bkz. Auer 1999) ve çocukların yazdıklarının, yazma anında uygun deyişler bulabilme arayışı olarak görülmesi gerektiği ve dolayısıyla dilsel yetkinliklerinin belirli bir bölümünü (etkinliği) temsil ettiğini belirler.

ELA'nın uygulanması, metin yazması beklenen çocuklara bir maymunun diğer hayvanların ortasında keman çaldığı fantastik bir orman sahnesinin resmini sunarak başlar (Romanelli / de Beer 1995). Yazma süreci ise, çocukları Almanca veya Türkçe bir talimatla bu sahne hakkında bir hikâye oluşturmaya yönlendirilmeleriyle başlar. ELA ile yapılan uygulama çalışmaları, çocukları aynı resim hakkında tekrar öykü yazmaya motive edebilmek için Türkçe ve Almanca yazı örneklerinin toplanması arasında birkaç gün geçmesinin yararlı olacağını göstermiştir. Öykü veya metin yazımı aktivitesi iki dilde ayrı ayrı gerçekleştirildiği halde, değerlendirme formu dillere göre ayrılmamıştır. Her iki dil için de aynı form kullanılmaktadır, bu form da sadece çocukların kullandığı edebi sanatların değerlendirilmesi bölümünde Almanca ve Türkçe olarak ayrılmıştır. Bunun nedeni, her iki dilde edebi sanatların büyük farklılık göstermesidir.

Yazım örneklerinin değerlendirilmesi, sözcüksel, biçimbilimsel ve metinsel etkinliklere göre farklılaştırılmış ölçütleri takip eder. Değerlendirme sırasında çocukların yaratıcılıkları ve dil becerileri derinlemesine incelenir.

Ayrıntılı değerlendirme talimatlarının yanı sıra ELA uygulamasında kullanılması gereken diğer tüm materyaller aşağıdaki bağlantıdan ücretsiz olarak indirilebilir:

<https://phaidra.univie.ac.at/view/o:1433470>

ELA, kısa metinler yazmasını öğrenmiş ilkökul öğrencileri için önerilir. Yöntem, Almanca ve Türkçe derslerinin öğretmenleri için uygundur ve bu dersler arasındaki işbirliği için de kullanılabilir.

Kaynakça:

- Auer, P. (1999): Sprachliche Interaktion. Eine Einführung anhand von 22 Klassikern. Tübingen: Max Niemeyer.
- Dorostkar, Niku (2014): (Mehr-)Sprachigkeit und Lingualismus. Die diskursive Konstruktion von Sprache im Kontext nationaler und supranationaler Sprachenpolitik am Beispiel Österreichs. Göttingen (V&R unipress).
- Reich, H.H. & Roth, H.-J. (2004). Hamburger Verfahren zur Analyse des Sprachstands Fünfjähriger - HAVAS 5. Landesinstitut für Lehrerbildung und Schulentwicklung Hamburg.
- Riedner, R./Dobstadt, M. (2016): „Winks upon winks upon winks“ – Plädoyer für eine literarische Perspektive auf Sprache und Kultur im Kontext von Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. In: Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 42 (2016), S. 39–61.
- Romanelli, S. / De Beer, H. (1995): Kleiner Dodo, was spielst du? Zürich (NordSüd).